

О. В. Горбачевська

доцент, кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та інформаційних технологій

Львівського інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

email: oxihorb@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8034-2048>

ЕКОНОМІЧНИЙ ІМПЕРІАЛІЗМ ЯК СУЧАСНА ПРАКТИКА ЗБАГАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАУК

Початок XXI століття характеризується глобальними змінами економіки й суспільства, що призвело до відставання соціальних наук від реального життя. У тому зв'язку зростають вимоги до науки, яка мала б містити креативні інструменти в дусі часу. Інструментарію будь-якої однієї із соціальних наук не вистачає, щоб описати процеси в усіх сферах життя людини. Цього можна досягнути лише на основі міждисциплінарних зв'язків усіх соціальних наук. Виникла проблема пошуку форми, у якій би виразилося таке поєднання міжпредметних зв'язків. Досліджено історичний аспект пошуку спроб підібрати таку форму. Найповнішою і завершеною формою для відображення зв'язків категорій і методів різних наук автор вважає методологію економічного імперіалізму. Метою дослідження є виявлення і систематизація тенденцій розвитку економічної науки з урахуванням впливу глобалізації, огляд основних форм міждисциплінарних переходів загалом і «економічного імперіалізму» зокрема як перспективного напрямку розвитку єдиної соціальної науки. Кінцева мета «економічного імперіалізму» – об'єднання всіх наук про суспільство на базі неокласики.

Ключові слова: глобалізація, економічна теорія, методологія економічної науки, міждисциплінарність, міжпредметні зв'язки, соціальні науки, економічний імперіалізм.

Horbachevska O. ECONOMIC IMPERIALISM AS A MODERN PRACTICE OF THE SOCIAL SCIENCES ENRICHMENT

The beginning of the XXI century is characterized by global changes in the economy and society that led to the backwardness of the social sciences from real life. In that regard, the increasing demands on science, which must contain creative tools in the spirit of the time are growing. The toolkit of any one of the social sciences is not enough to describe the processes in all spheres of human life. This can only be achieved on the basis of interdisciplinary connections of all social sciences. There is a problem of finding a form in which such a combination of interdisciplinary relationships in the social sciences will be expressed. In this paper, the historical aspect of the search for attempts to find such a form is investigated. We consider the full form to display the categories and methods of different sciences methodology of economic imperialism. There are two reasons to think so. The first is the universality of economic methods to the movement of the chain social phenomenon – modeled problem – practice and conclusions enriching science. The second is the priority of the economic sphere in any society, which is a powerful engine of social transformations. The purpose of this research is to develop theoretical views about economic science and the beginning of XX century identify and systematize trends in its development, taking into account the influence of globalization factors, review of the main forms of interdisciplinary transitions in general and «economic imperialism» in particular as a perspective direction in the development of a united social science. Research of this problem requires the use of certain methodological tools. On the basis of unity of historical and logical approaches, the evolution of economic imperialism in the context of the development of social sciences is considered. Using functional approach, the logical-functional relationships between economy and law are investigated. Examples are given not only to the invasion of economic imperialism in other sciences, but also to examples of mutual coexistence. The ultimate goal of «economic imperialism» is the unification of all the sciences about a society based on neoclassic.

Keywords: globalization, economic theory, methodology of economic science, interdisciplinary relations, social sciences, economic imperialism.

Постановка проблеми. Початок XXI століття – це період розвитку глобальних змін в економіці, суспільстві, поведінці людей. Це не може не зачіпати розвиток соціальних наук, більшість з яких сьогодні – у кризовому стані. Низька практичність, описи суспільних змін, що відстають від дійсності, падіння прогностичних властивостей – це те, що викликає стурбованість учених як на Заході, так і в Україні. Стає необхідним пошук шляхів виходу з цієї ситуації, одним з яких є

об'єднання соціальних наук під егідою економічної теорії, що отримало назву «економічний імперіалізм». Дослідження цієї проблеми потребує використання певного методологічного інструментарію. У роботі на базі історичного й логічного підходів розглянуто еволюцію економічного імперіалізму в контексті розвитку соціальних наук.

Аналіз останніх досліджень. Найбільший внесок у розвиток економічного імперіалізму зробили

вчені трьох університетів: Г. Беккер, Р. Коуз, Р. Познер, Дж. Стіглер (Чиказький університет), Дж. Б'юкенен, Г. Таллок (Вірджинський політехнічний інститут), А. Алчіан, Г. Демсец, Дж. Хіршлейфер (Лос-Анджелеський університет). Саме праці цих учених зробили з економічного імперіалізму потужний інструмент, поставивши акцент на методологічних перевагах неокласики і можливості її застосування в інших соціальних науках. Дослідження професора Стенфордської вищої школи бізнесу Е. П. Лазера, автора роботи «Економічний імперіалізм», підтверджують погляди Г. Беккера щодо застосування економічного імперіалізму для відповіді на важливі соціальні питання, для аналізу нетрадиційних для економічної науки питань [1]. Думки про те, що методологія неокласики має найвищу наукову якість і повинна бути прийнятою більшістю науковців, дотримується і К. Ротшільд – австрійський економіст.

Д. Б. Девіс, голландський професор економіки, протиставляє ідею мультидисциплінарності ідеї міждисциплінарності. Мультидисциплінарність – це ситуація, коли науки, що піддаються трансформації, можуть мати вплив одна на одну. За міждисциплінарності науки мають відносну автономію. Використовуючи термін «зворотний імперіалізм», він описує ситуації значного впливу на економіку з боку інших наук. Наприклад, теорія ігор у 1980-х – результат впливу математики; поведінкові міркування 1990-х – психології [2].

Французький економіст Ж. Сапір, професор економіки, автор роботи «Імперіалізм економічної науки», наголошує на кризовому стані економічної науки з таких причин: 1) подвійне становище економістів, які є не чистими вченими, а консультантами, що мають своїх працедавців і обслуговують їхні інтереси; 2) диктат теорії загальної економічної рівноваги, створеної Вальрасом, Дебре і Ерроу. Проте вона описує світ, віддалений від наявних економік (минулих, теперішніх, майбутніх); 3) у післявоєнний період виник серйозний попит на теорію загальної рівноваги. Вона стала панівною над університетською системою. Щоб виправити цей перекис, важливо відновити в університетських програмах дисципліну з методології і епістемології в поєднанні з курсом з історії економічної думки. Противага до імперіалізму – це не повна ізоляція економіки, а діалог і повага до специфіки інших соціальних наук [3].

Українські економісти розглядають міждисциплінарність як один із шляхів розвитку економічної теорії. Так, П. Єщенко зазначає, що економічна наука потребує поглибленого дослідження тенденцій соціалізації суспільства на основі взаємозалежності всіх суб'єктів господарської діяльності, державних і недержавних інститутів. Цьому сприятиме поєднання економічних зі знаннями інших наук: економічної соціології, економічної психології, економістики тощо [4, с. 36]. Л. Родіонова визнає перспективними дослідження економічних проблем нееконістами: «перевернутий економічний імперіалізм», «політологічний» і «соціологічний» імперіалізм. Звідси походження таких теорій, як порівняльна політична економія, економічна соціологія, соціоекономіка та ін. [5, с. 163].

Помітні дослідження міждисциплінарного підходу проводили Є. Болотіна, А. Колот, В. Кривий, П. Несененко, О. Артеменко, О. Патлатой, І. Назаров. Так, Є. Болотіна вважає, що економічний підхід до розв'язання проблем людської поведінки не позбавлений серйозних методологічних проблем, серед них схильність до економічного імперіалізму як помилкової «панацеї», що перебільшує важливість економічних чинників у поведінці індивіда [6, с. 9]. Для А. Колота міждисциплінарний підхід – це збагачення суміжних з економічною теорією наук шляхом запозичення методологічного інструментарію, об'єднання зусиль для пояснення природи нових явищ і процесів та з'ясування тенденцій суспільного й економічного розвитку [7, с. 19]. В. Кривий вважає, що міждисциплінарні дослідження на стику економіки та інших суспільних наук про людину є результатом методологічних суперечностей у мейнстрімі, що й привело до розвитку альтернативних до неокласики досліджень [8, с. 14]. Неокласика є найавторитетнішою з числа наук про людську поведінку, але їх взаємодія може привести як до врегулювання, так і посилення суперечностей.

П. Несененко, О. Артеменко і О. Патлатой, визнаючи економічний імперіалізм як міжгалузевий напрям, намагаються дати йому комплексну оцінку як різновиду неоінституціоналізму, роблять важливий акцент у бік методологічного індивідуалізму, що є притаманним і для неокласики [9, с. 164].

Якісна оцінка економічного імперіалізму в роботах українських економістів неоднозначна. Якщо підхід Є. Болотіної є достатньо м'яким (вона називає його помилковою «панацеєю»), то І. Назаров у своєму баченні більше категоричний. Він вважає, що формування економічного імперіалізму – небезпечна тенденція перенесення недосконалих і вузьких парадигмальних засад економічної теорії на інші виміри суспільного буття – сім'ю, релігійні інституції, державу тощо. Це необґрунтована претензія дати універсальний методологічний «ключ» для розв'язання всіх суспільних проблем [10, с. 17].

Метою дослідження є розроблення теоретичних уявлень про економічну науку початку XXI століття, виявлення і систематизація тенденцій її розвитку за впливу глобалізаційних факторів, огляд основних форм міждисциплінарності загалом і «економічного імперіалізму» зокрема як перспективного напрямку розвитку єдиної соціальної науки.

Глобалізація породила нові завдання. Серед них: проблема вичерпаності факторів і умов економічного зростання; подолання інформаційним шляхом національних кордонів минулих моделей економіки; поява нових якостей у таких категоріях економіки, як праця і капітал. «Соціалізація» трудових і виробничих процесів відбувається під впливом нано-, біо-, інформ- і когнітивних технологій (НБІК-технологій), що становлять ядро нового технологічного укладу. Кардинально змінилася роль фінансів і грошей. Ця діяльність стала значно автономнішою від реального сектору економіки. Нагромаджені суми фінансового капіталу дають колосальні можливості не тільки для інноваційного

розвитку виробництва, НТП, а й для переорієнтації діяльності організацій, людей. Розвиток сучасної економіки спрямовується на створення єдиного економічного простору, де суб'єктами господарювання є вже не окремі країни, а багатонаціональні корпорації. Економіка за структурою стає багатоярусною. Глобалізація, інформатизація, екологізація породили новий технологічний вибух, що призвів до кардинальних змін у всіх наявних економічних системах. У 90-х рр. ХХІ століття з'явився термін «нова економіка», що відзначив ключові тенденції змін: появу наукоємних продуктів, комунікаційних мереж, ризикованих інвестицій. Основу «нової економіки» створили процеси віртуалізації економіки. Економіка і суспільство стають віртуальною реальністю, люди оперують образами там, де передбачається створення реальних речей і здійснення реальних дій. «Особливі якості» товару або фірми споживачі цінують або інвестори вище, ніж фактично зроблене. Наслідок: створюються віртуальні товари (бренди), асоційовані з певним продуктом чи фірмою; віртуальні організації, мережеві структури з управління брендами і проектами, є віртуальні гроші, а це дає змогу витратити більше, ніж зароблено.

Від логіки віртуалізації суспільство переходить до логіки гламуру, виникнення глем-капіталізму. Формується індустрія, що спеціалізується на виробництві предметів розкоші; гостинності (об'єднання ресторанного, туристичного, готельного і клубного сегментів); індустрія сексу (товари і розваги «для дорослих»); індустрія моди, де найважливішими продуктами є тренди, індустрія краси (об'єднання косметичного виробництва, салонів краси, фітнес-клубів, спасалонів, соляріїв, пластичної хірургії).

Зміни спостерігаються і в динаміці самого суспільства. Наприкінці 60-х рр. ХХ століття голандський антрополог Г. Хофстеде розпочав на замовлення ІВМ дослідження щодо ставлення працівників до роботи, особливості їхніх ділових взаємин у різних країнах. Праця тривала майже 30 років з охопленням 100 тис. співробітників фірм понад 100 країн. У результаті соціологи зробили висновки, що дозволили серйозно підвищити ефективність роботи всіх підрозділів ІВМ. Найбільш цікавим стало виділення характеристик, що відповідають різним видам соціуму. У 80-х рр. ХХ століття переважало маскуліне (чоловіче) суспільство, де були панівні цінності: матеріальний успіх, досягнення, прогрес. Особливо відзначались професійні досягнення, що віддзеркалювали суспільний статус особистості. При цьому головним джерелом задоволеності роботою значились визнання, успіх, конкуренція. У середині 10-х рр. ХХІ століття світ став змінюватися в бік фемінного (жіночого) суспільства, стали переважати такі цінності, як піклування про інших, стабільність. Якість життя є важливішою за статус, тому люди часто демонструють симпатію до невдахи. Основною цінністю є сама людина, її виховання і смисл життя. А найвищим пріоритетом – захист навколишнього середовища [11, с. 10–11].

Такі трансформації мають вивчатися соціальними науками для прогнозу і подальшого вирішення суспільних завдань.

Швидкі зміни в суспільстві змінили обличчя науки. Актуалізувалися вимоги до креативності. Значимою стає не ретрансляція наявного знання, а нарощування нового. Глобалізація економіки породила необхідність глобалізації економічної науки. Ідеться про розширення меж економічного знання в етико-гуманістичному напрямі, «взаємопроникнення» всіх соціальних наук, їхня конвергенція в єдину соціальну науку. Разом з тим виникли труднощі в передбачуваності розвитку світу. Багато явищ опинилися за межею можливостей економічної науки, статус якої падає. Як доказ – петиція французьких студентів «Ми хочемо вийти з уявних світів», у якій критикується система викладання економіки, що ґрунтується тільки на неокласичній парадигмі. Студенти з різних країн світу виступили з лозунгом «Здоровий глузд, гуманізм, наука» [12]. Вони назвали економічну науку аутичною, доводячи, що їх не вчать, а промивають мізки, що теорія має перевірятися практикою, не бути занадто абстрактною, з безконтрольним використанням математики, містити плюралізм підходів.

Мішенню критики став мейнстрім економічної науки – неокласика, що породила теоретичну систему, сьогодні слабо пов'язану з реальним світом бізнесу і фінансів. Скажімо, макроекономіка вивчає досягнення стану рівноваги, до якого прагне ринкова система. Але нерідко рівновага є неефективною, оскільки при цьому не враховуються вплив права власності, структури капіталу, перерозподілу коштів. Зазначимо, що кризові процеси в неокласиці, зазвичай, пов'язані з проблемою практичного застосування наукових розробок. Мікроекономіці закидають, що вона недостатньо добре вивчає практичний світ бізнесу. Скажімо, теорію еластичності важко застосувати на практиці, оскільки це вимагає знання функції попиту. А нетипова реакція споживачів на зміну цін – це не відкриття економічної науки, а повсякденна реакція покупців на знижки і розпродаж, що неможливо описати формулами прямої, перехресної еластичності попиту.

Ще одним об'єктом критики є гіперматематизація економіки. Як результат – нездатність передбачити економічні потрясіння. Коли королева Великобританії поцікавилася, чому економісти не змогли передбачити фінансову кризу 2008 року, нобелівський лавреат Р. Лукас відповів через журнал «The Economist» у серпні 2009-го, пояснивши, що економічна теорія є чимось таким, яке можна помістити в комп'ютер і «прогнати» від початку до кінця. Така «аналогова економіка» в певному сенсі нагадує справжній світ, але надто спрощений, ніби про нього вже все відомо. Про збільшення кількості математики в економіці як негативну тенденцію зазначають навіть представники математичної економіки: В. Леонт'єв, М. Алле, П. Кругман. Саме лавреат Нобелівської премії П. Кругман зазначив, що економіка збилася зі шляху, бо економісти помилково прийняли математичну красу за істинність.

Отже, глобалізація сучасної економіки, незадоволеність суспільства наукою, що мала б не тільки відображати еволюцію розвитку, а й уміти передбачати його наслідки, визначили необхідність змін. Економічне знання слід розширити в соціальному

напрямі, і фактично об'єднати всі науки про суспільство і людину в єдину. Ця тенденція спостерігається не тільки в економіці. Наприклад, когнівістика – це складна суміш філософії, філології, математики, інформатики, психології і біології; нейрологія – синтез біології, медицини, психології, фізики й інформатики; синергетика – складне об'єднання математики, інформатики, фізики, філософії, а також принципів теорії систем. Публікація 1948 року професором Н. Вінером одночасно у США і Франції книги «Кібернетика, або Управління і зв'язок у тварині та машині» – це, по суті, приклад міждисциплінарного синтетичного знання. Пізніше формується економічна кібернетика як галузь науки на стику математики й кібернетики з економікою, включаючи математичне програмування, дослідження операцій, економіко-математичні моделі, економетрику і математичну економіку. Щоправда, об'єднання виявилось нестійким, і вже у 80-х рр. ХХІ століття кібернетика розпалася на множину дисциплін, апробованих самою кібернетикою.

На основі міждисциплінарної взаємодії поступово виникає міждисциплінарний синтез, що є поєднанням в єдине ціле теорій, методів і методологій різних дисциплін з метою отримання нового знання в межах одної дисципліни або на стику між різними дисциплінами [13, с. 293]. Міждисциплінарність – це спосіб розширення наукового світогляду, що полягає в розгляді того чи іншого явища поза рамками однієї з дисциплін. Значення такого методологічного підходу відзначено в доповіді Групи Всесвітнього банку про світовий розвиток «Мислення, суспільство і поведінка» (2015), де наголошено, що посилення міждисциплінарного підходу до проблеми людської поведінки може підвищити прогностичні можливості економіки і надати нові інструменти для реалізації політики розвитку [14, с. 5].

Ми вважаємо, що методами взаємодії соціальних наук можуть бути:

– економічна васальність – метод міждисциплінарної взаємодії економіки з іншою наукою (науками), коли економічне дослідження ведеться відповідно до методологічних і теоретичних основ іншої науки (або інших наук) [13, с. 295]. Щодо економіки агресором виступає якась соціальна наука, яка нав'язує свою методологію і свої теоретичні схеми. Класичний приклад – стосується, представники німецької історичної школи вважали, що економіка має бути «служницею» історії;

– спосіб рівноправної співпраці – тип міждисциплінарної взаємодії, коли економіка й інша наука рівною мірою впливають на вивчення дослідницьких проблем на «стиках» між ними, збагачуючи і поглиблюючи як власну, так і чужу теорію та методологію [13, с. 296]. Приклад – зв'язок між економікою і правом, що включає три напрями співпраці: а) економічна теорія використовується для того, щоб передбачити наслідки юридичних законів. Теорія ціни визначає дві сторони угоди на ринку, що пов'язані умовами контракту і ціною. Зміна в умовах укладеного контракту призведе до зміни ринкової ціни. Внесок економічної науки в тому, що в розгляд цієї угоди включаються елементи

раціонального вибору в ситуаціях, де дії людей розглядаються як нераціональні або безальтернативні; б) використання економічної теорії для того, щоб визначити ефективність юридичних правил з погляду економіки, рекомендувати, якими вони повинні бути. Це питання економісти розглядають у теорії добробуту, а правознавці використовують у корпоративному законодавстві; в) використання права в економічній науці. Якщо пункти а) і б) – це приклади використання економічної теорії у правовому законодавстві, то завдяки в) назріла потреба нової теорії. Мовиться про теорему Коуза, в якій розглянуто проблему права, що породила ідею встановлення прав власності в економіці. До речі, ідеї Коуза отримали широке застосування в найрізноманітніших галузях: винайм гравців бейсбольних команд, організація збору донорської крові, антистрівське законодавство, охорона навколишнього середовища. З праці Коуза виросли нові розділи економічної науки – трансакційна економіка та економіка права;

– економічний імперіалізм, який став найбільш помітною тенденцією в розвитку науки другої половини ХХ століття. Економіка стала «взірцем методології», провідною наукою.

Поняття економічного імперіалізму нерозривно поєднане з глобалізацією. Можна зробити такий висновок: економічний імперіалізм уніфікує відособлені соціальні науки на базі міждисциплінарних зв'язків, себто має місце наукова глобалізація. Економічна теорія здійснила вторгнення в такі науки, як антропологія, психологія, демографія, соціологія, політологія, релігієзнавство, право, історія і навіть біологія. Економічний імперіалізм використовує такі неокласичні ідеї: а) принцип раціональності. Економісти стверджують, що сфера його застосування практично безмежна. Модель раціонального вибору, яка є ядром неокласичної теорії, може використовуватися всюди, де йдеться про поведінку людини. Наприклад, при вступі до коледжу, укладанні шлюбу, участі у виборах, порушенні судового позову і т. д.; б) модель «людини економічної». Сучасні економісти додають припущення, що людська поведінка має «корисливий» характер. Наприклад, політична діяльність трактується як прагнення людини до особистого багатства, влади, престижу, а не суспільного блага. Так само модель раціонального вибору «працює» і щодо альтруїстичної поведінки, коли головним мотивом є турбота про інших.

Економічний імперіалізм стверджує, що певні типи позаринкової взаємодії можна моделювати за аналогією з ринковими. Наприклад, шлюб – операція без прямої участі грошей, але вона вимагає від учасників певних затрат ресурсів, тобто здійснюється за неявними цінами, що тяжіють до якогось рівноважного рівня. Найвідомішим представником економічного імперіалізму вважають нобелівського лауреата 1992 року Г. Беккера. Він наголошував, що фундаментальні принципи економічної науки (максимізуюча поведінка, ринкова рівновага, стабільність смаків і те, чому надають перевагу люди) є ядром, і їм підкоряються будь-які форми людської поведінки. Відтак економічний підхід є всеосяжним і його можна застосувати до

будь-якої людської поведінки [15, с. 12]. Учений опублікував низку робіт, присвячених економічному аналізу людського капіталу, злочинності, сімейного життя та інших соціальних явищ.

«Колонізуючи» інші науки, економісти прагнули уніфікувати всі знання про суспільство на основі неокласики. Сьогодні соціальні науки стали не тільки перетинатися, а й збігатися в частині об'єкта дослідження. Маржинальна революція змінила предмет економічної науки. Замість виробництва, розподілу, перерозподілу і споживання матеріальних благ – вивчення раціональної поведінки людини, що розподіляє свої обмежені ресурси між конкурентними способами їх використання. Таке визначення предмета, що дав англійський економіст Л. Роббінс, використовується до цього часу.

Мабуть, не випадково термін «економічний імперіалізм» уперше з'явився в рецензії американського економіста Р. У. Саутера на есе Л. Роббінса. У книзі «Вступ у відносну економічну теорію» (1933) він наголосив, що спасіння економічної науки у ХХ столітті лежить в освіченому і демократичному «економічному імперіалізмі», який вторгається на території своїх сусідів не для того, щоб поневолити або поглинути їх, а для того, щоб допомогти, збагатити і сприяти автономному росту.

Можна говорити про позитивні наслідки розвитку економічного імперіалізму: розширення предметної сфери соціальних наук, збагачення їхнього методологічного інструментарію, забезпечення синергетичного ефекту, що дозволяє виробляти системні рішення, які відповідають умовам глобалізації. І для економічної науки з'являється можливість цілісного аналізу соціальних процесів та грамотного поєднання теорії і практики.

Історично економічний імперіалізм мав свого попередника – «соціологічний імперіалізм» Е. Дюркгейма, який мислив соціологію не просто як самостійну соціальну науку в ряді інших, але і як «систему, корпус соціальних наук». І нині існує не тільки економічний імперіалізм, а й соціологічний. Ці науки мають право на існування, бо обидві порушують міждисциплінарні кордони.

Чи є обґрунтованими претензії економіки на статус всеосяжної соціальної науки? Щоб відповісти на це питання, означимо два види аргументації: перший – внутрішня характеристика науки, що пов'язана з її методологічними особливостями; другий – це соціальний аргумент на користь економіки.

Як і за Г. Беккером, економічний імперіалізм дозволяє використати в соціальних науках позитивний метод, коли теорія формується виключно на основі фактів. У цій науці є широкі і гнучкі поняття, моделі, встановлено правила гри, стратегії, визначено інтереси і стимули.

Економічна теорія сміливо використовує і нормативні судження. Наприклад, постулювання як аксіоми або постулат ствердження – факт, що приймається істинним, без доказів, а також як «фундамент» для побудови доказів. Найголовніші аксіоми економіки – пріоритет раціонального індивіда, що максимізує свою ко-

рисність; рівноваги соціальної системи, забезпечення її ефективності.

Визначаючи критерії оптимальності, наука поєднує їх з умінням переводити соціальні проблеми в дослідницькі завдання, а результати вирішення останніх у конкретні практичні рекомендації.

Відповідно економічну теорію можна назвати методологічно пластичною наукою, що демонструє відкритість, пластичність методології, чого немає в інших соціальних науках. Це є доказом того, що вона відіграє провідну роль у формуванні синтетичного соціального знання.

Соціальний аргумент на користь економічної науки полягає у пріоритетності економічної сфери суспільства. Ця наука, на відміну від інших, стала потужним двигуном трансформації. У дослідженнях американських професорів економісти описували себе в основному як «інтелектуали» і «вчені». У той час як соціологи послуговуються при цьому термінами «соціальні критики» і «вчені» [16, с. 66].

Важливість економічної науки в ряду соціальних зумовлена не лише її інструментарієм, а й суспільною значимістю. Високий статус економічної теорії підтверджується Нобелівською премією. Цікаво, що її лауреатами ставали вчені, які не були економістами. Так, І. Ауманн (2005) займався теорією ігор і відреагував на присудження премії з економіки з іронією, заявивши, що погано в ній розбирається. Д. Канеман (2002) – психолог, Е. Остром (2009) – фахівець політології. Професор П. Енглунд, у минулому секретар Нобелівського комітету з економіки, підкреслив, що комітет притримується широкого означення економічних наук: «Усе, що становить інтерес для економістів, навіть у тому разі, якщо основні дослідження велися з інших академічних дисциплін».

Підсумовуючи, слід погодитися з американським економістами М. Фуркадом, Е. Ольоном і Я. Альга, які визначили, що економічна наука більшою мірою, ніж соціологія або політологія, є глобальною дисципліною як із символічного, так і з матеріального погляду [16, с. 68].

Висновки. Зміни в економічних системах, що виникли внаслідок глобалізації, екологізації і гуманізації на початку ХХІ століття, спричинили активний обмін між соціальними науками шляхом «взаємопроникнення» і конвергенції в єдине знання. Методом взаємного обміну став міждисциплінарний синтез, що поєднав методології різних дисциплін. Міждисциплінарний підхід привніс нові теми, проблеми, питання, концепції, поняття. Серед методів взаємодії соціальних наук ми вважаємо найважливішою появу «економічного імперіалізму», що проявляється як у «запозиченні» економічних методів представниками інших наук, так і в активному вивченні економістами інших соціальних наук.

Кінцева мета «економічного імперіалізму» – уніфікація всіх наук про суспільство на базі неокласики. На нашу думку, це допоможе збагатити методологічний інструментарій соціальних наук, розширити їхню предметну область, створити універсальні економічні категорії і забезпечити синергетичний ефект як осно-

ву для напрацювання комплексних рішень щодо підвищення ефективності економічного розвитку.

Подальші дослідження будуть спрямовані на формування єдиного поняттєво-категоріального апарату інтегрованих соціальних наук в умовах глобалізації економіки. У цьому зв'язку нам бачиться важливою роль економічного імперіалізму як методології, що стала б центральною в побудові науково-теоретичного ряду соціальних наук, спрямованих на цілісне пізнання соціальних систем.

Список використаних джерел

1. Lazear E. P. *Economic Imperialism*. Stanford, CA: Hoover Institution and Graduate School of Business. Stanford University, 1999. 69 p.
2. Davis John B. *Economic imperialism versus multidisciplinary*. STOREP Conference, 2015: Proceedings. Available at: www.johnbryandavis.net/uploads/2/2/7/3/22734340/econ_imperialism.pdf
3. Сапир Ж. Империализм экономической науки. Журнальный зал. 2003. Режим доступа: magazines.russ.ru/nz/2003/2/sa.html
4. Єщенко П. С. Світова криза і криза економічної теорії: співвідношення і взаємодія. Економічна теорія. 2014. № 3. С. 24–37.
5. Родіонова Л. Напрями розвитку економічної теорії на початку XXI ст. Вісник ТНЕУ. 2014. № 2. С. 159–170.
6. Болотіна Є. Багатофакторна модель економічної поведінки. Галицький економічний вісник. 2013. № 2 (41). С. 5–10.
7. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2014. № 5 (158). С. 18–22.
8. Кривий В. І. Передумови виникнення поведінкової економіки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон, 2016. Вип. 18. Ч. 1. С. 12–16.
9. Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлатой О. Є. Сучасні економічні теорії : навч. посібник. Одеса: ONEU, 2017. 326 с.
10. Назаров І. В. Перспективи розвитку економічної теорії: конфлікт християнської та гуманістичної парадигми у світлі ідей «філософії господарства» С. М. Булгакова. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. № 131. С. 16–19.
11. Мейжис І., Почебут Л. Індивідуалізм чи колективізм? Соціально-психологічний погляд на історію і політичну культуру України. Соціальна психологія: наук. журнал. Голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. 2006. № 6. С. 47–59.
12. Постаутичная экономика и ее враги. Режим доступа: <http://polite.com.ua/library/4001-/html>
13. Орехов А. М. Методы экономических исследований : учебн. пособие. Москва: ИНФРА-М, 2006. – 392 с.
14. Доклад о мировом развитии «Мышление, общество и поведение». Группа Всемирного Банка. 2015. Режим доступа : <http://documents.worldbank.org/curated/ru/469141468128391061/pdf/928630WDR0v20000Box385381B00PUBLIC0.pdf>

15. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. Москва : ГУ ВШЭ, 2003. 672 с.

16. Фуркад М., Ольон Э., Альган Я. Превосходство экономистов. Вопросы экономики. 2015. № 7. С. 45–72.

References

1. Lazear, E. P. (1999). *Economic Imperialism*. Stanford, CA: Hoover Institution and Graduate School of Business. Stanford University.
2. Davis, J. B. (2015). *Economic imperialism versus multidisciplinary*. STOREP Conference: Proceedings. Retrieved from www.johnbryandavis.net/uploads/2/2/7/3/22734340/econ_imperialism.pdf
3. Sapir, Zh. (2003). *Imperializm ekonomicheskoy nauki [Imperialism of economic science]*. *Zhurnal'nyj zal – A journal room*. Retrieved from www.magazines.russ.ru/nz/2003/2/sa.html [in Russian].
4. Yeshchenko, P. S. (2014). *Svitova kryza i kryza ekonomichnoi teorii: spivvidnoshennia i vzaemodiia [The global crisis and the crisis of economic theory: the relationship and interaction]*. *Ekonomichna teoriya – Economic theory*, 3, 24–37 [in Ukrainian].
5. Rodionova, L. (2014). *Napriamy rozvytku ekonomichnoi teorii na pochatku 20 st. [Directions of development of an economic theory at the beginning of the XXI century]*. *Visnyk TNEU – TNEU Herald*, 2, 159–170 [in Ukrainian].
6. Bolotina, Ye. (2013). *Bahatofaktorna model ekonomichnoi povedinky [Multifactors model of economic behavior]*. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Herald*, 2 (41), 5–10 [in Ukrainian].
7. Kolot, A. M. (2014). *Mizhdystyplinaryni pidkhid yak peredumova rozvytku ekonomichnoi nauky ta osvity [Interdisciplinary approach as a precondition for the development of economic science and education]*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Ekonomika – Herald of Kyiv National Shevchenko University, Economics*, 5 (158), 18–22 [in Ukrainian].
8. Kryvyi, V. I. (2016). *Peredumovy vynyknennia povedinkovoi ekonomiky [Preconditions for nascency of a behavioral economy]*. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Herald of Kherson State University*, 18 (1), 12–16 [in Ukrainian].
9. Nesenenko, P. P., Artemenko, O. A., Patlatoy, O. Ye. (2017). *Suchasni ekonomichni teorii [Modern economic theories]*. Odessa: ONEU, 326 [in Ukrainian].
10. Nazarov, I. V. (2011). *Perspektyvy rozvytku ekonomichnoi teorii: konflikt khrystyianskoi ta humanistychnoi paradyhmy u svitli idei «filosofii hospodarstva» S. M. Bulhakova [Prospects for the development of economic theory: the conflict of the Christian and humanistic paradigm in the light of the ideas of the «philosophy of the economy» S. M. Bulgakov]*. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Ekonomika – Herald of Kyiv National Shevchenko University, Economics*, 131, 16–19 [in Ukrainian].
11. Meyzhys, I., Pochebut, L. (2006). *Indyvidualizm chy kolektyvizm? Sotsialno-psykholohichni pohliad na istoriiu*

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

і politychnu kulturu Ukrainy [Individualism or collectivism? Socio-psychological view on the history and political culture of Ukraine]. *Sotsialna psykholohiia – Social Psychology*, 6, 47–59 [in Ukrainian].

12. Postautichnaya ekonomika i ee vragi [Post-autistic economy and its enemies]. (n. d.) Retrieved from <http://polite.com.ua/library/4001-/html> [in Russian].

13. Orekhov, A. M. (2006). *Metody ekonomicheskikh issledovaniy [Methods of economic research: a tutorial]*. Moscow: INFRA-M [in Russian].

14. Doklad o mirovom razvitii «Myshleniye. obshchestvo i povedeniye» (2015). [World Development Report «Thinking, Society and Behavior»]. World Bank Group.

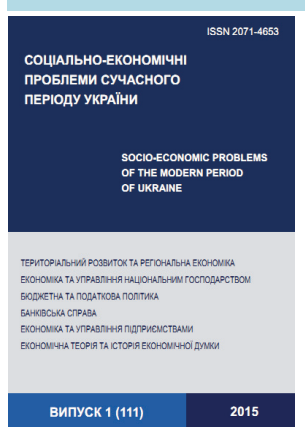
Retrieved from <http://documents.vsemirnyjbank.org/curated/ru/469141468128391061/pdf/928630WDR0v20O00Box385381B00PUBLIC0.pdf>

15. Bekker, G. S. (2003). Chelovecheskoe povedeniye: ekonomicheskiy podkhod [Human behavior: the economic approach]. *Izbrannyye trudy po ekonomicheskoi teorii – Selected works on economic theory*, 672. Moscow [in Russian].

16. Furkad, M., Olon, E., Algan, Ya. (2015). Prevoskhodstvo ekonomistov [Dominance of economists]. *Voprosy ekonomiki – Economic issues*, 7, 45–72 [in Russian].

Надійшло 23.02.2018.

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 11.07.2016 №820).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2014.

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua